

EL DIÀLEG RELIGIÓ-POLÍTICA A TRAVÉS DE LA MILITÀNCIA

Joan Costa i Riera

Segurament, un enquadrament acadèmic d'aquesta comunicació exigiria situar tot l'enunciat de la meva ponència en el context d'un marc teòric ben estructurat i correctament treballat.

El poc temps i el poc espai, per una part, i el fet que no es tracta de cap seminari, em permet i m'obliga a centrar la meva comunicació en els aspectes que puguin ajudar a comprendre millor la idea que he expressat en l'encapçalament de la meva comunicació.

És evident que plantejo i tracto el fet religiós des de l'òptica d'un fet públic, que crec que és realment la perspectiva sociològica. En la nostra societat «laica» hi ha uns corrents que intenten presentar el fet religiós com una qüestió «exclusivament personal». Aquesta deu ser una perspectiva intel·lectual totalment vàlida i respectable, però no és la que jo tinc en compte, ja que crec que es refereix essencialment al fet de «creure o no creure».

La política i la religió són dos fenòmens prou objectivats, perquè puguin ser reconeguts com a tals. Tant l'un com l'altre tenen les seves institucions i organitzacions, a través de les quals proclamen les seves definicions de la realitat, i les legitimen, ja sigui a través del «sagrat» o de la «ideologia», a la vegada que cada una presenta, ofereix els seus móns simbòlics per explicar la realitat.

La religió com a producte social ha estructurat un nou ordre en el món. Ha aportat la seva visió en els nivells de l'existència social, «ha creat una cosmovisió».

La religió ha modelat, ha manipulat i fins i tot ha arribat a ser una alienació per la persona. Però també més d'una vegada ha estat la força capaç de sotraguejar l'ordre establert.

La política, també, com a producte social ha modelat, manipulat i també alienat. Ha creat també la seva cosmovisió. Però també les ideologies han estat capaces de sotraguejar els ordres establerts.

Les dues realitats són un producte social. Quines són les condicions que afavoreixen l'una o l'altra? Les seves diferències són únicament degudes a aquestes condicions socials? L'afebliment d'una vol dir forçosament l'enfortiment de l'altra?

Normalment, tot el que fa referència a relacions, similituds i diferències entre religió i política ha estat analitzat des de la perspectiva de les anàlisis institucionals.

El meu intent és situar aquests *rappports*, diàlegs entre política i religió a partir d'un fet concret, «la militància», i també des d'una òptica molt concreta: el pas de la militància religiosa a la militància política.

1. UN PUNT DE REFERÈNCIA

Quan parlo d'un punt de referència, és únicament amb la intenció de situar o de contextualitzar l'anunciat de la meua comunicació.

Un fet molt senzill va desvetllar l'interès per la temàtica. L'any 1976 presentava la meua tesina que tractava sobre el naixement, evolució i procés, seguit pel moviment anomenat, «Comunitats Cristianes de Base de Barcelona». El període de vida d'aquests grups va ser del 1966 al 1974. A partir d'aquesta data aquest moviment desapareix, i la majoria de les persones que formaven aquestes comunitats varen anar derivant cap a la militància política en els diferents grups i partits que, poc a poc, anaven agafant més protagonisme.

Anteriorment, en la dècada dels anys seixanta, varen estar a primera línia tots els moviments especialitzats de l'AC; JAC, JEC, JIC, JOC, HOAC, etc., i també el Moviment Escolta, que varen marcar fortament la dinàmica del teixit i la vida social dels anys seixanta. Altres grups es movien també durant aquesta època: El ciervo, les congregacions Marianes, etc.

A final de la dècada dels seixanta és quan esclata fortament el conflicte d'aquests moviments amb la jerarquia de la institució eclesiàstica, i la crisi d'aquests moviments, amb la plegada dels seus dirigents i la deserció dels seus militants, és un fet.

Caldria contextualitzar sociopolíticament tots aquests esdeveniments. Però això seria objecte d'una altra comunicació o ponència. Per altra part, hi ha tots els estudis del Dr. Rafael Díaz Salazar que analitza molt bé tot el que fa referència a les relacions entre política i religió en l'Espanya contemporània. Només voldria fer algunes reflexions que ajudessin a ressituar tot el que envolta «aquest diàleg entre religió i política a través de la militància».

La realitat sociopolítica i socioreligiosa d'aquells moments era confusa, poc clara. La politització eclesiàstica i la clericalització de la política institucional, comportaren també, encara que fos per simple reacció, el mateix fenomen en els sectors d'oposició tan del costat polític com del costat religiós. Les decisions i esdeveniments polítics tenien repercussió en l'esfera religiosa i les decisions i esdeveniments religiosos tenien repercussió en l'esfera política.

Era molt difícil delimitar clarament els dos camps, en el sentit de saber si una acció, una decisió, una proclama, una manifestació, etc., era netament d'origen i destí religiós o d'origen i destí polític. El que sí que era molt clara, era la diferència entre el camp oficial-institucional, tant polític com religiós, i el camp de la oposició, tant a nivell polític com religiós.

A final de la dècada dels setanta, (1976,etc.) el panorama canvia. Amb l'aparició dels partits polítics i els sindicats, apareixen també els seus militants. El confusionisme dels darrers anys va desaparèixer, i les entitats, partits, associacions i persones que integren tots aquests moviments van sortint a la llum pública. Es va sabent «què és què, i qui és qui».

La normalitat de les llibertats democràtiques va destriant els espais i situant les institucions en el terreny que els pertoca. Les polítiques en el terreny polític i les religioses en el terreny religiós.

El fet que en aquests moments es constata, és que la militància cristiana és menys rellevant. Els moviments de militants de la dècada anterior sembla que siguin inexistents. És veritat, tal com anteriorment hem esmentat, que aquests moviments havien viscut una situació molt crítica dins la mateixa institució eclesiàstica, fins a ser desautoritzats per la mateixa jerarquia. El que sí que cal dir, és que en aquesta dècada dels anys setanta, després de la crisi forta que els moviments cristians varen patir en les darreries dels anys seixanta, semblava notar-se un cert ressorgiment, amb l'aparició de Cristians pel Socialisme, el MUEC, la JOBAC, les Trobades de Joves a Montserrat.....

En canvi, les associacions i partits polítics apareixen amb una gran força i una «militància molt nombrosa a creixent».

És veritat que la militància política «pública i legalitzada» era una novetat després de quaranta anys de règim totalitari. És possible que aquesta situació nova provoqués, en part, «aquest boom».

Però el que també es constata, és la presència, i moltes vegades una presència de prestigi i poder, dels antics militants dels moviments cristians, (JAC, JEC, JIC, JOC, escoltisme, comunitats cristianes...) i també dels moviments apareguts en la dècada dels setanta (CPS, MUEC...), en les files dels partits polítics que van sortir a la llum pública. Com més es normalitza la situació, més clara es aquesta constatació. Caldria afegir que, aquesta presència no es limitava únicament «als antics militants cristians», sinó que també era notable la presència de capellans i religiosos o d'ex-capellans i ex-religiosos.

Voldria remarcar una característica que abans he esmentat: el prestigi i poder que molts d'aquests antics militants cristians tenen en els partits. Aquest fet encara va quedar molt més clar quan es va portar a terme el primer acte formal de democràcia, les eleccions parlamentàries. Moltes de les llistes de candidats que omplien l'ampli ventall dels partits, portaven noms de persones que provenien de la militància cristiana. Moltes d'aquestes persones ocupaven llocs significatius amb moltes possibilitats de ser elegits.

Aquesta situació s'ha repetit normalment en tots els comicis electorals, i avui en dia no és cap fet aïllat trobar en les esferes del govern del país i en tots els seus nivells -municipal, nacional, estatal- persones que provenen de la militància dels moviments cristians.

Posteriorment i amb la normalització de la democràcia, la situació no és exactament la mateixa del començament, ha agafat una altre caire.

La militància política no té la rellevància del començament. Els partits «no són la veritat» que arrossega, i la «utopia» que abans era sempre a primer terme, ha quedat diluïda davant la pràctica quotidiana de la política.

Però la presència dels militants dels antics moviments cristians continua viva en totes les esferes i nivells anteriorment esmentats i d'una manera remarcable.

Espero que hagi quedat clar, que en absolut pretenc dir que «tots els polítics, han militat prèviament en moviments cristians, o que els militants que varen configurar els inicis dels partits polítics de Catalunya provenien tots d'una militància cristiana».

Senzillament, he volgut deixar clara una cosa: dins els partits polítics de Catalunya i en les diferents esferes de govern hi ha una notòria presència de «polítics» que provenen de la militància dels diferents moviments cristians.

Tot el que anteriorment he esposat relaciona dos moments molt concrets de la història recent del nostre país. Per una part, les darreries de la dècada dels anys cinquanta i la dècada dels seixanta, que són els moments forts dels moviments cristians. Per altra part, el final de la dècada dels anys setanta, que és quan comença la democràcia i apareixen els líders dels partits i els polítics que van ocupant les esferes de govern.

En ambdós moments apareixen persones que han estat presents en els moviments cristians i que posteriorment apareixen en les instàncies de la política democràtica.

El marc concret de tot aquest procés, és Catalunya. Malgrat que hagi obviat tot el que fa referència a les situacions econòmiques, socials i polítiques dels diferents moments en els que situo els fets, no per això deixen de tenir una importància en la configuració i desenvolupament dels diferents processos esmentats.

El que es dibuixa clarament és un diàleg entre «política i religió» a través de la militància i que aquest diàleg va configurar unes realitats molt concretes.

2. ALGUNS APUNTS DES DE LA PERSPECTIVA DELS NORANTA

L'anomenada transició democràtica, podem dir que ja ha acabat. Com es dibuixarà el panorama a partir d'ara, és una qüestió que queda per veure i per analitzar.

El panorama que he dibuixat en el punt anterior ha marcat fortament tots aquests anys de la transició. Però és un fet, que en l'actualitat a moltes i diferents esferes de govern a Catalunya encara és palesa la presència de moltes persones que provenen de la militància en els moviments cristians.

En l'actual legislatura del Parlament de Catalunya, la quarta, una tercera part dels parlamentaris, són provinents dels moviments cristians anteriorment esmentats.

Tant per referència als moviments dels quals provenen, com per referència al partit política que actualment representen en el Parlament, el ventall és molt ampli. Per altra part, no hi ha unes predeterminacions establertes, en el sentit que uns determinats moviments hagin dirigit els seus militants cap a uns determinats partits. Podríem dir que en tots els partits hi trobem polítics que provenen dels diferents moviments.

Tot això posa damunt la taula l'anàlisi d'un procés que podríem concretar com «el pas de la militància cristiana a la militància política».

La llarga marxa del nostre país cap a la democràcia va gravitar sobre l'esforç quotidià de moltes persones que van fer de la lluita per les llibertats polítiques, sindicals i nacionals un dels objectius de la seva vida. Dins d'aquesta lluita hi han participat amplis nuclis de cristians juntament amb altres persones d'altres creences.

Aquesta adhesió a la lluita per les llibertats, no s'improvitza, és fruit d'un aprenentatge, d'una assimilació, d'una interiorització d'uns valors, d'una manera de comprendre i entendre la realitat. I és aquí on els moviments de militants cristians varen jugar un paper important.

La dimensió d'aquesta comunicació no dóna per aprofundir en la dinàmica de tot aquest procés, però sí que permet apuntar uns aspectes que crec essencials a l'hora de parlar de la «militància» com a pont del diàleg entre política i religió.

No em referiré a tots i cada un dels moviments cristians que han jugat un paper important, ni faré la seva història. Únicament uns trets essencials, característics i comuns que permetin una visió global però concreta de tot el que estic dient.

L'any 1959, són reconeguts per la jerarquia els moviments especialitzats d'AC que ja funcionaven feia uns anys. Tota aquesta reestructuració, es fa en el mateix moment en què a nivell polític pren força la lliberalització econòmica llançada pel «govern de tecnòcrates de l'Opus». Tots aquests programes tenen les seves conseqüències: l'atur, l'emigració, etc.

Aquí, s'inicia un procés de tots aquests moviments que arribarà fins a final de la dècada dels seixanta, quan la mateixa jerarquia eclesiàstica «els acusa de

temporalisme», es marquen, per part d'aquesta mateixa jerarquia unes normes que signifiquen un retrocés. Això no vol dir que en alguns llocs concrets, aquestes moviments continuïn la seva tasca al marge de les normes dictades per la jerarquia.

Cada un d'aquests moviments va anar treballant en el seu medi, obrer, rural, urbà, universitari, etc. i anava captant els seus futurs militants en aquests medis concrets. En molts d'aquests moviments el primer que es captava era la seva «dinàmica jove». Poques coses hi havia en aquells moments capaces de captar el món dels joves. No és estrany que aquests moviments exercissin un poder d'atracció i captació.

Les reunions setmanals dels que ja s'iniciaven com a militants, i els actes massius com ara jornades, setmanes de joventut, xerrades sobre temes d'interès pel jovent, etc., permetien la captació de nous militants que anaven engruixint el cos del moviment. Un dels aspectes que caldria tenir en compte en tot aquest procés dels moviments de militants, és el paper del líder amb capacitat de convocatòria. Aquests paper, en uns primers moments el va jugar el capellà; però a mesura que el moviment s'anava consolidant, el paper de «seglar» del noi o noia anava prenent un protagonisme important, deixant el capellà en el seu lloc.

Les reunions de militants, que tenien com a eix la «revisió de vida», han estat un element important en l'educació de molts joves, ajudant-los a obrir els ulls i reflexionar sobre els fets, situacions i problemes que es vivien en els diferents medis, i que eren el reflex d'una realitat que calia canviar.

Veure aquestes realitats a partir de la pròpia vida, en el barri, taller, universitat, feina, família, relacions noi-noia, cercles d'amics, etc., en els que el noi/a vivia la seva quotidianitat, no es feia de manera improvisada, sinó a través de les campanyes anuals, que cada un dels moviments portava a terme sobre un tema específic i concret: per exemple, «El treball forja la vida» JAC 1960-1961), «El nostre poble comunitat viva» (JAC 1962-1063), «Pel respecte a la nostra condició obrera» (JOC 1958-1959), «La solidaritat factor de promoció humana» (JOC 1966-1967), etc.

Aquestes campanyes comportaven una feina concreta i constant per part dels militants, que es pot concretar amb les enquestes que cada un dels militants portava a terme en el ser cercle i ambient de treball, diversió, veïnatge, etc.

Tot aquest material, i els «fets de vida» que es posaven damunt la taula en les reunions-revisions de vida setmanals, eren objecte d'una valoració crítica (jutjar) a partir de la qual el militant encarrilava el «seu compromís».

Un punt que no podem oblidar és que, com a moviment d'església, aquesta valoració crítica, aquest judici es portava sempre a terme sota la «la llum de l'Evangeli», i és a partir d'aquí, que s'arribava al compromís.

De manera molt sintètica, breu i esquemàtica he dibuixat »la pedagogia i les eines que aquesta utilitzava» per la formació dels seus militants. Com, aquesta militància, va constituir-se en instrument del diàleg entre religiós i política, ens ho

pot fer comprendre la reflexió que feia un militant de la JOC dels anys seixanta i que avui és parlamentari, al llarg d'una entrevista que li vaig fer.

«... sens dubte que si jo no hagués estat militant de la JOC, avui dia no seria on sóc. Allà vaig aprendre de tot. Des de fer reunions i com cal portar i estructurar aquestes reunions, fins a organitzar trobades de centenars de persones, promoure campanyes, etc. Però segurament, el més important és que vaig aprendre a «madurar» com a persona, amb tot el que això vol dir.

No solament vaig aprendre a pensar sinó a veure el que passava al meu costat, els problemes que patien els meus companys, les injustícies que la situació d'aquells moments comportava, etc. Això em va portar al compromís. A un compromís que em feia veure clar que era més important canviar la societat en la que vivíem que no canviar l'Església, ja que aquesta sempre va a remolc de la societat en la que viu. La JOC em va formar culturalment, socialment i políticament, però no a partir de la doctrina de l'Església sinó fent-me veure clarament que la cultura, les qüestions socials i la política tenien valor per elles mateixes, i que calia comprometre's de cara a la transformació de la societat. En les revisions de vida pregàvem i llegíem l'Evangelí, però també anàvem aprenent que calia lluitar per esperar una nova societat, millor que la que ens ha tocat viure.

La concreció d'aquest compromís em va portar a la militància d'un partit polític concret: el PSUC.»

La religió, a través dels moviments, va jugar (juga) un paper social important. Però és evident que la dinàmica d'aquest paper social, anava dirigit cap al desvetllament «d'una fe militant» i no d'una confessionalitat. És a partir d'aquí quan surt el diàleg entre «religió i política».

El meu punt d'anàlisi del fet parteix d'una visió, que per una part es limita molt a unes constatacions més que a unes reflexions teòriques i per altra part limita el fet a uns moviments concrets. Amb això no pretenc marcar una exclusivitat. La trajectòria de moltes altres persones que des de la fe han arribat a un compromís polític, pot ser més ampla i diversa. L'exposició que portarà a terme el meu company Paco Carmona n'és un clar exemple. El que sí que trobem en tots i cada un d'aquests processos és «la fe militant com a pont de diàleg entre religió i política».